

Specifičnosti vrednovanja arhivske građe u Bosni i Hercegovini u tranzicijskom periodu

OMER ZULIĆ, MR. SC.

JU Arhiv Tuzlanskog kantona Tuzla, Franje Ledera br. 1., 75000 Tuzla, Bosna i Hercegovina
e-mail: omer.arhiv@gmail.com

Specifics of Appraisal of Archival Material in Bosnia and Herzegovina During the Transitional Period

ABSTRACT

The transition processes in Bosnia and Herzegovina caused radical changes in all spheres of society, and they are directly reflected on archival activities and appraisal of archives. The paper wants to point out some special appraisal of archive material in a period of transition in terms of specific social processes, such as war developments, changes in the economy in terms of privatization, starting bankruptcy proceedings and other transition and reform processes in the company. These processes in the society constantly demanded new approaches, and the principles and criteria of appraisal of archive material in a period of transition, in order to preserve the optimum necessary information for future generations. This paper aims to show the importance of archives from the period of transition, and to draw attention to the specifics of the appraisal of archives specified period. In doing so, the paper put forward the specifics of the appraisal in Bosnia and Herzegovina, with some positive examples and experiences, gained by Archives of Tuzla Canton. Of course, the paper presents only some specifics of appraisal of archives, however the experience in this area are far more comprehensive and richer.

Key words: Evaluation, transition processes, Bosnia and Herzegovina, the principles and criteria, war events, the privatization process, bankruptcy procedures

Specifiche della valutazione del materiale archivistico in Bosnia-Erzegovina nel periodo di transizione

SINTESI

Il processo di transizione in Bosnia-Erzegovina ha causato cambiamenti radicali in tutte le sfere della società, riflettendosi direttamente sulle attività archivistiche e la valutazione degli archivi. Il testo vuole sottolineare la valutazione speciale di materiale d'archivio in un periodo di transizione in termini di processi sociali specifici, quali gli sviluppi della guerra, i cambiamenti nell'economia in termini di privatizzazione, a partire dalle procedure fallimentari ed altri processi di transizione e di processi di riforma dell'azienda. Questi processi in azienda sono costantemente in prima pagina, vedi il problema di nuovi approcci e di principi e criteri di valutazione del materiale di archivio in un periodo di transizione, al fine di preservare le informazioni necessarie ottimali per le generazioni future. Questo articolo si propone di mostrare l'importanza degli archivi del periodo di transizione, e di attirare l'attenzione sulla specificità della valutazione degli archivi nel periodo specificato. In tal modo l'articolo pone in evidenza le specifiche della valutazione in Bosnia-Erzegovina, con alcuni esempi positivi ed esperienze degli archivi del Cantone di Tuzla. Naturalmente l'articolo presenta solo qualche valutazione specifica degli archivi, ma l'esperienza in questo settore è molto più completa e più ricca.

Parole chiave: valutazione, processo di transizione, Bosnia-Erzegovina, principi e criteri, eventi bellici, processo di privatizzazione, procedure di bancarotta

Posebnosti valorizacije arhivskega gradiva v Bosni in Hercegovini v času tranzicije

IZVLEČEK

Tranzicijski procesi v Bosni in Hercegovini so povzročil korenite spremembe na vseh področjih družbe, ki so se takoj poznale tudi v arhivski dejavnosti in pri valorizaciji arhivskega gradiva. Prispevek želi poudariti nekatere posebnosti valorizacije arhivskega gradiva v času tranzicije, z vidika določenih družbenih procesov, kot so vojne, spremembe v gospodarstvu v smislu privatizacije, stečajni postopki in drugih tranzicijskih in reformnih procesov v družbi. Ti družbeni procesi so nenehno aktualizirali nove pristope ter načela in merila valorizacije arhivskega gradiva v obdobju tranzicije, s čimer bi ohranili optimalno potrebne informacije za prihodnje generacije. Namen prispevka je izpostaviti pomen arhivskega gradiva iz obdobja tranzicije in opozoriti na posebnosti valo-

rizacije arhivskog gradiva v določenem obdobju. V tem prispevku so navedene posebnosti valorizacije v Bosni in Hercegovini, z nekaterimi pozitivnimi primeri in izkušnjami, ki si jih je na tem področju pridobil arhiv Tuzelskega kantona. Seveda so prispevku predstavljene le nekatere posebnosti valorizacije arhivskega gradiva, čeprav so izkušnje na tem področju veliko celovitejše in bogatejše.

Ključne besede: valorizacija, tranzicijski procesi, Bosna in Hercegovina, načela in merila valorizacije, vojni dogodki, proces privatizacije, stečajni postopki

Specifičnosti vrednovanja arhivske građe u Bosni i Hercegovini u tranzicijskom periodu

ABSTRAKT

Tranzicijski procesi u Bosni i Hercegovini uzrokovali su korjenite promjene u svim sferama društva, a iste su se neposredno odrazile i na arhivsku djelatnost i vrednovanje arhivske građe. U radu se želi ukazati na neke posebnosti vrednovanja arhivske građe u tranzicijskom periodu, sa aspekta specifičnih društvenih procesa, kao što su ratna zbivanja, promjene u privredi sa aspekta privatizacije, pokretanja stečajnih postupaka i drugih tranzicijskih i reformskih procesa u društvu. Navedeni procesi u društvu stalno su aktualizirali pitanje novih pristupa, te načela i kriterija vrednovanja arhivske građe u tranzicijskom periodu, kako bi bio sačuvan optimum neophodnih informacija za buduće generacije. Ovaj rad ima za cilj da ukaže na značaj arhivske građe nastale u periodu tranzicije, te da ukaže na specifičnosti vrednovanja arhivske građe navedenog perioda. Pri tome će se u radu iznijeti specifičnosti vrednovanja u Bosni i Hercegovini, sa određenim pozitivnim primjerima i iskustvima, koja je na tom polju imao Arhiv Tuzlanskog kantona. Naravno, u radu su iznesene samo neke specifičnosti vrednovanja arhivske građe, ali su iskustva na tom planu daleko sadržajnija i bogatija.

Ključne riječi: Vrednovanje, tranzicijski procesi, Bosna i Hercegovina, načela i kriteriji vrednovanja, ratna dešavanja, privatizacijski procesi, stečajni postupci

1 Uvodne napomene

Arhivska građa u Bosni i Hercegovini vrednuje se s obzirom na njen značaj za historiju, kulturu, druge nauke, te trajnu pravnu sigurnost pravnih i fizičkih osoba. Arhivistički propisi svojim odredbama takođe potvrđuju navedene razloge za vrednovanje arhivske građe. Naime, u Uredbama o organizovanju i načinu vršenja arhivskih poslova (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, 2003) naznačeno je koje kategorije građe se vrednuju kao arhivska građa:

-kategorije registraturne i arhivske građe koje sadrže podatke od društvenog značaja i od značaja za historiju i druge naučne oblasti, kulturu uopće i druge društvene potrebe, kao i podatke koji govore o uvjetima rada, načinu života građana.

-u stavu dva, navedeno je da se za trajno čuvanje određuju kategorije registraturne građe predviđene za čuvanje prema posebnim propisima u pojedinim oblastima. Navedeni slučaj se odnosi na arhivsku građu koja se uglavnom odnosi na pravnu sigurnost pravnih i fizičkih lica, odnosno vrednovanje i čuvanje arhivske građe neophodne za ostvarivanje svakodnevnih ličnih i građanskih potreba. Uloga arhivista u postupku vrednovanja arhivske građe je krucijalna, jer isti imaju stručnost i kompetentnost da ocijene važnost svakog spisa za nauku, kulturu, odnosno državu i društvo uopće. Arhivisti takođe imaju i odgovornost u dijelu vrednovanja arhivske građe, jer u skladu sa propisima, imaoce/stvaraocce građe obavezuje ocjena arhiva i arhivista o tome koja se građa mora čuvati trajno, kao arhivska građa. Dakle, stvaraoci, pa i propisi mogu u postupku vrednovanja napraviti određene propuste, ali arhivisti ne.

S druge strane, vrednovanje registraturne građe, dakle onog dijela koji nema arhivsku vrijednost, vrši se s obzirom na značaj i potrebe stvaraoca građe, te s obzirom na važeće propise i propisane rokove čuvanja. Arhivska struka je za potrebe valorizacije razvila brojna načela i kriterije valorizacije. Naravno, apsolutnih načela i kriterija nema, koji bi bili univerzalni za sve zemlje, stvaraocce, historijske periode, mada je jedan broj arhivskih službi donio poseban akt kojim su utvrđeni kriteriji i načela vrednovanja arhivske građe.

Tranzicijski period u Bosni i Hercegovini je značajno uticao na pristupe vrednovanju građe, odnosno načela i kriterije. Otvorena mnogobrojna aktuelna pitanja u arhivskoj struci uzrokovana

tranzicijskim procesima, od pitanja vezanih za privatizaciju, stečaj, likvidaciju, reformu pravosuđa, uprave, nevladine organizacije, rekonstrukciju stradalih fondova. Međutim, očito da uticaji navedenih procesa koji su započeli devedesetih godina XX stoljeća još uvijek traju. Navedeni tranzicijski procesi uticali su direktno i na pitanje valorizacije građe u Bosni i Hercegovini. To se prevashodno odnosi na vrednovanje građe nastale u periodu agresije na Bosnu i Hercegovinu, vrednovanje građe u privredi zahvaćenoj privatizacijskim i drugim reformskim procesima, arhivska građa nastala radu nevladinih organizacija, te prometom vrijednosnim papirima.

2 Specifičnosti vrednovanja arhivske građe u Bosni i Hercegovini u tranzicijskom periodu

Pod vrednovanjem se podrazumijeva sistem postupaka kojima se putem stručne ekspertize sadržaja određuje značaj svakog dokumenta (zapisa), odnosno cjeline dokumenata (arhivski fond), a sve u duhu nastojanja da se na minimumu dokumenata (zapisa) sačuva optimum informacija (Kožar, 2008, str. 318). Taj optimum informacija čini onaj dio spisa koji je najpotpunije odražava. To znači da se kod vrednovanja ne smije polaziti od određenih nacionalnih, političkih, ideoloških, ličnih i drugih interesa. Pri vrednovanju ne treba posebno vrednovati pojedinačne dokumente, već u sistemu utvrđivanja funkcionalne analize stvaralaca i njihove građe, jer kontekst (to jest provenijencija) dokumenata unutar funkcionalnog procesa stvaraoča građe predstavlja temelj savremene teorije vrednovanja arhivske građe (Kožar i Balta, 2004). Dakle, prilikom valorizacije neophodni su objektivni i stručno utemeljeni kriteriji. Pomoću načela i kriterija vrednovanja zapisa posredno ili neposredno ocjenjujemo zapise s obzirom na njihov upravni, pravni, poslovni, osobni ili kakav drugi značaj, te s obzirom na značaj za historiju, znanost i kulturu (Žumer 2009). Uzimajući u obzir mnogobrojna stajališta, ovom prilikom je neophodno ukazati na neka opće prihvaćena načela i kriterije, kao što su:

- sadržaj građe (utvrđivanje značaja građe putem funkcionalne analize sadržaja građe),
- vrijeme nastanka građe (kao datum nastanka građe i kao period od posebnog značaja za razvoj neke zemlje),
- značaj stvaraoča građe (s obzirom na njegovu funkciju u društvu, privredne i društvene tokove u cjelini),
- sačuvanost građe (u zavisnosti od sačuvanosti građe jednog od stvaraoča ili svih stvaralaca iz određene oblasti rada zavisi vrednovanje svakog sačuvanog spisa),
- izvornost i autentičnost građe, specifičnosti događaja ili pojava na koje se građa odnosi, - reprezentativnost građe, potrebe nauke, kulture, pojedinca i pravnih lica, unutrašnje i
- vanjske karakteristike građe (jezik, estetska i umjetnička obilježja) (Kožar i Balta, 2004).

Uzimajući u obzir navedena načela i kriterije, može se konstatovati da su ista značajno zastupljena u postupku vrednovanja građe u Bosni i Hercegovini u tranzicijskom periodu.

U vremenu tranzicije Bosna i Hercegovina je u proteklih 25 godina prošla period agresije, stvarbu društvenog u privatno vlasništvo, te mnoge reformske procese u raznim oblastima poslovanja. Shodno tome arhivska struka se morala blagovremeno uključiti u proces vrednovanja arhivske građe u navedenom periodu.

Naročito je sa aspekta vrednovanja, karakterističan period koji se odnosi na agresiju Bosnu i Hercegovinu. Shodno tome, arhivska građa nastala u navedenom periodu je posebno tretirana arhivskim zakonodavstvom. Tako je u arhivskim zakonima i podzakonskim aktima naznačeno da se građa nastala u navedenom periodu ne smije izlučivati u registraturama, već jedino u nadležnim arhivima¹. Dakle, značaj arhivske građe nastale u tom periodu sa aspekta uzroka i posljedica u svim segmentima bosanskohercegovačkog društva, je u tolikoj mjeri značajan da sva građa mora biti preuzeta u arhiv. Primjenjujući načelo i kriterij "vremena nastanka građe, kao posebnog perioda", ista je vrednovana

1. Zabrana izlučivanja je direktno navedena u *Zakonu o arhivskoj djelatnosti Tuzlanskog kantona* (2000, 2011). Službene novine Tuzlanskog kantona, broj 15., br. 13. i *Zakonu o arhivskoj djelatnosti Unsko-Sanskog kantona* (1999). Službeni glasnik Unsko-Sanskog kantona, broj 6, dok je u drugim zakonima navedena samo obaveza predaje predmetne arhivske građe nadležnom arhivu, bez eksplicitnog navođenja obaveze zabrane izlučivanja. Osim zakonima, zabrana izlučivanja definisana je i podzakonskim aktima: *Uredba o organizovanju i načinu vršenja arhivskih poslova u pravnim licima i organima uprave u Federaciji Bosne i Hercegovine* (2003). Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 12., i 22., zatim *Pravilnik o odabiranju arhivske građe iz registraturskog materijala* (2009). Službene novine Tuzlanskog kantona“ broj 16.

arhivskom građom od naročitog interesa i značaja. To je sasvim logično uzme li se u obzir značaj iste za istraživanje, proučavanje i razumijevanje historijskih procesa i dešavanja u navedenom periodu. Arhiv Tuzlanskog kantona je u skladu sa navedenim zakonskim propisima svu arhivsku građu nastalu radom organa zakonodavne i izvršne vlasti na lokalnom i kantonalnom nivou, preuzeo u potpunosti. Ista je od strane Arhiva vrednovana kao arhivska građa posebne vrijednosti i u skladu sa istim posebno tretirana prilikom preuzimanja, odnosno preuzeta je po analitičko-sumarnim popisima. U konačnici neće sva preuzeta građa biti vrednovana i čuvana kao arhivska građa. Međutim, sve dok su aktuelni tranzicijski procesi, te mnogi drugi istražni i sudski postupci, neće se vršiti izlučivanje iz preuzete arhivske građe.

Na navedenom primjeru specifičnosti vrednovanja uzeto je u obzir nekoliko kriterija i načela. Naime, osim temeljnog načela (sadržaj dokumenta i njegov kontekst), te "vremenskog perioda" svakako je bitno načelo značaja stvaraoca, te načela i kriteriji koji se odnose na sam sadržaj građe, zatim sačuvanost, odnosno cjelovitost građe, specifičnost događaja i pojava, naročita potreba historije, kulture i nauke uopće. Dakle, sa aspekta specifičnosti sva navedena općeprihvaćena načela i kriteriji su apsolutno bili primjenjivi na vrednovanju arhivske građe nastale u periodu agresije na Bosnu i Hercegovini.

Uzimajući u obzir kategorizaciju registratura, akcenat pri vrednovanju građe je, sa aspekta značaja stvaraoca građe, primijenjen na organe izvršne, zakonodavne vlasti na nivou općina i kantona. Unutar istih naročito je vrednovana građa ratnih predsjedništava, kriznih štabova, logističkih i informativnih centara, koja je ocijenjena kao arhivska. Ista je u skladu sa značajem preuzimana po analitičkim popisima. Budući da je arhivska građa u ratnom periodu značajno oštećena, dijelom uništena, većina fondova je fragmentarno sačuvana. Stoga se vodilo računa da se sačuvaju svi zapisi koji su u određenom momentu preuzeti, kako bi se na osnovu registraturne građe, bar u određenoj mjeri nadomjestila značajna arhivska građa. Kao arhivska građa vrednovani su i svi zapisi na nekonvencionalnim nosačima, kao što su audio, video, zapisi. Fotografije i štampa iz navedenog perioda takođe su vrednovani kao arhivska građa, te u cjelosti preuzimani u arhive.

Osim arhivske građe institucija izvršne i zakonodavne vlasti, veliki značaj i pažnja u smislu vrednovanja je data medijima, bilo štampanim ili elektronskim. Registraturna građa medijskih kuća je od strane Arhiva Tuzlanskog kantona, u najvećoj mjeri vrednovana kao arhivska građa od naročitog značaja, s obzirom na značaj i vrste informacija. Ovdje se prije svega misli na video zapise na VHS kasetama, na kojima je zabilježena ratna svakodnevnica, na ratištima i gradovima. Bilo da je u pitanju montirani materijal (emisije, dnevници) ili pak nemontirani materijal, u Arhiv Tuzlanskog kantona je isti preuziman kao posebno značajna građa. U kolikoj mjeri se radi o značajnoj građi govori podatak da se Arhiv Tuzlanskog kantona uključio u tehničko-tehnološku zaštitu, nabavkom aparature za migraciju podataka sa VHS kasete u elektronski oblik.

Namjenska industrija je takođe značajna sa aspekta primjene posebnih načela i kriterija vrednovanja arhivske građe. Privredni subjekti uključeni u proces namjenske industrije, odnosno njihova građa je vrednovana kao arhivska građa od posebnog interesa. Tu se misli na cjelokupnu dokumentaciju koja se odnosi na proizvodnju, koja je bila namijenjena za odbranu, bilo da se radi o proizvodnji naoružanja ili drugih materijalno-tehničkih sredstava. Ista je značajna sa aspekta istraživanja i proučavanja teških uslova i nedostatka naoružanja i materijalno-tehničkih sredstava, neophodnih za organizovanje odbrane od agresorskih snaga.

Sa aspekta specifičnosti, neophodno je istaknuti posebnosti vrednovanja građe određenih humanitarnih i nevladinih organizacija. To se posebno odnosi na humanitarne organizacije koje su djelovale u periodu agresije, a koje su stvorile značajnu arhivsku građu. Pri tome se naročita pažnja poklanjala vrednovanju specifične dokumentacije, vezane za djelatnost i predmet interesovanja određene nevladine organizacije. Danas u Bosni i Hercegovini djeluje ogroman broj nevladinih organizacija koje stvaraju značajnu arhivsku građu, bitnu za istraživanje i proučavanje svih bitnih segmenata bosansko-hercegovačke prošlosti. Značaj navedene građe za društvo i državu ogleda se u potrebi očuvanja istih kao historijskih izvora za buduće generacije, u istraživanjima, analizama i proučavanjima, društvenih, političkih, ekonomskih, ekoloških, sportskih, kulturnih, socijalnih prilika u tranzicijskom, a samim time i u ratnom periodu. Nevladin sektor bio je uključen u rješavanje svih važnijih pitanja, određenih reformskih procesa u tranzicijskom periodu u Bosni i Hercegovini.

U tom smislu su nastale značajne količine arhivske građe, kao historijskih izvora, koje svjedoče o stanju ljudskih sloboda, zdravstvenim, socijalnim, ekonomskim, obrazovnim prilikama, pravima djece, žena, boraca i drugih populacija društva. Arhivska građa istih vjerno svjedoči o stanju u zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti, te nudi razne analize, izvještaje, procjene i elaborate o radu istih.

Bez navedene arhivske građe kao historijskih izvora rekonstrukcija bosanskohercegovačke tranzicijske prošlosti neće biti potpuna, ni u potpunosti objektivna. Naime, opće je poznato da je historijske izvore oficijelne provenijencije (institucije vlasti) neophodno dopunjavati i komparirati sa izvorima druge provenijencije, kako bi se mogla steći prava objektivna slika o određenim historijskim procesima. Naime, zvanični službeni dokumenti zbirnog karaktera često su predstavljeni u boljem svjetlu, nego je to stvarno stanje. Prema tome, arhivska građa ovih udruženja je od nemjerljivog značaja, za objektivno sagledavanje historijske istine u svim segmentima.

U poslijeratnom periodu procesi pretvorbe državnog u privatno vlasništvo postavili su pred archive obavezu vrednovanja arhivske građe istih. Arhivska građa ranijih pravnih subjekata, koji su bili društveno, a kasnije državno, te na koncu privatno vlasništvo, posebno su tretirani i arhivskim propisima. Naime, cjelokupna građa istih nastala do privatizacije okarakterisana je kao javna arhivska građa. To je sasvim razumljivo uzme li se u obzir značaj navedene građe u istraživanju privredne historije određene zemlje. Sva građa koja se odnosi na proces pretvorbe vlasništva, bilo u agencijama ili pravnim licima se u skladu sa načelima i kriterijima mora čuvati trajno. Dakle, u konkretnim slučajevima imali smo pojavu novih vrsta dokumenata koji su sa aspekta struke vrednovani kao arhivska građa. Pri vrednovanju građe privatiziranih registratura, arhiv se morao značajnije uključiti u dijelu vrednovanja registraturne građe. Uzimajući u obzir činjenicu da su u Bosni i Hercegovini primjenjivani loši modeli privatizacije, te nepoštovanje ugovorom propisanih obaveza, česti su bili slučajevi raskidanja ugovora, te naknadnih provjera, revizija, pa i od strane istražnih organa. U navedenim postupcima često se tražila relevantna dokumentacija, a osim arhivske građe, često i registraturski materijal, kojemu su već istekli rokovi čuvanja. Osim toga, usljed fragmentarnosti preuzetih fondova, često je preuzeti registraturski materijal bio značajna dopuna za popunu nedostajuće arhivske građe. Zato je pri vrednovanju registraturskog materijala uzeto u obzir te je isti vrednovan na način da se čuva duže nego to definišu propisi i normativna regulativa, ili zahtijeva stvaralac. Kada su u pitanju fondovi koji su preuzeti u Arhiv Tuzlanskog kantona, postupak izlučivanja registraturskog materijala se ne vrši dok se u potpunosti ne okončaju privatizacijski, ali i tranzicijski procesi.

S druge strane uzimajući u obzir loše modele provedene privatizacije, pokrenuti su stečajni i likvidacioni postupci, nad registraturama sa lošim poslovnim i finansijskim rezultatima. Shodno tome, nadležni arhivi su ponovno morali razmotriti pitanje valorizacije prvenstveno registraturne građe. Naime, loši modeli privatizacije, otvaranje stečajnih postupaka, uvijek je iznova dovodilo do određenih naknadnih istražnih i revizijskih postupaka. U takvim okolnostima, značaj registraturne odnosno dokumentarne građe se bitno mijenjao. Stoga se kod valorizacije građe istih vodila posebna pažnja, pa je dokumentarna građa čuvana znatno duže, nego što je to slučaj u svakodnevnim okolnostima. Stalna potražnja za određenom arhivskom građom, od strane radnika i drugih zainteresiranih stranaka, a u situacijama nedostatka arhivske građe, uticala su na to da iz preuzetih fondova, nisu vršena izlučivanja.

Produkt tranzicijskih procesa u Bosni i Hercegovini jeste emisija vrijednosnih papira, čime dolazi do osnivanja berzi i pravnih lica koja se bave prometom istih. Dakle, riječ je o novoj specifičnoj djelatnosti, čijim radom nastaje posebna vrsta građe, koja se odnosi na prijenos, prodaju dionica, korespondenciju sa Komisijom za vrijednosne papire, Registrom za vrijednosne papire, berzama, evidencijama koje se odnose na navedenu materiju. U svezi sa navedenim nameće se ključno pitanje vrednovanja arhivske građe koja nastaje u radu istih. Navedena problematika je direktni produkt tranzicijskih procesa, koja kao takva nije ni mogla biti zastupljena vrednovanjem, od strane arhivske službe ranijeg perioda, jer nije ni postojala.

Danas je evidentno postojanje znatnog broja pravnih lica koja se bave navedenom djelatnošću, kao i onih koji prestaju sa radom, usljed loših poslovnih, odnosno finansijskih rezultata. Stoga arhivska služba mora aktivnije učestvovati u praćenju i kontroli arhivskog poslovanja istih i vrednovanju predmetne građe.

Prvobitnim stupanjem na snagu Zakona o vrijednosnim papirima (1998)² uređeni su emisija i promet vrijednosnih papira, kao i sudionici u navedenim poslovima u Federaciji Bosne i Hercegovine. U članu 2. pomenutog Zakona, navedeno je da je vrijednosni papir isprava ili elektronički zapis koji sadrži prava koja se bez istih ne mogu ostvarivati ni prenositi³. Promet vrijednosnih papira obavlja se na berzi i drugim uređenim javnim tržištima, koja se osnivaju radi stvaranja uvjeta za povezivanje ponude i potražnje vrijednosnih papira (Zakon o vrijednosnim papirima, 1998, član 52). Istovremeno dolazi do osnivanja Registra vrijednosnih papira koji shodno članu 2. Zakona o Registru vrijednosnih papira (1998) obavlja poslove registracije, čuvanja i održavanja podataka o vrijednosnim papirima i poslove prijenosa, u skladu sa Zakonom kojim se uređuje emisija i promet istih. Iste godine, stupa na snagu i Zakon o Komisiji za vrijednosne papire Federacije Bosne i Hercegovine (1998), koja osigurava primjenu i nadzire provođenje zakona i drugih propisa koji se odnose na emisiju i promet vrijednosnih papira, te ostalih aktivnosti utvrđenih članom 11. navedenog Zakona. Ono što je pozitivno, jeste da su predmetni propisi naveli obavezu čuvanja dokumentacije i usklađivanje sa arhivskim propisima. Tome u prilog govori i činjenica da je u posebnom članu istaknuta obaveza profesionalnih posrednika da čuvaju dokumentaciju i drugi registraturski materijal u skladu sa arhivskim propisima u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i svojim općim aktom (*Pravilnik o posredovanju u poslovima s vrijednosnim papirima*, 2009, član 18).

Dakle, kao direktna posljedica tranzicije u Bosni i Hercegovini došlo je do osnivanja i djelovanja društava koja se bave posredovanjem u primjeni vrijednosnih papira, te društava koji to omogućavaju i vrše kontrolu poslovanja, izdavanja licenci i odobrenja. Budući da je riječ o specifičnoj djelatnosti, svakako je za očekivati da u radu istih nastaje i specifična građa značajna za državu i društvo u cjelini. Stoga su i arhivi naročitu pažnju morali dati takvoj građi, u postupku kategorizacije, ali i vrednovanja.

Na kraju neophodno je naglasiti da je uporedo sa vrednovanjem arhivske građe, neophodno vrednovati, odnosno kategorizirati stvaraoce, odnosno imaoce građe. Prema tome u vrednovanje arhivske građe spada i vrednovanje stvaralaca imalaca, od kojih će nadležni arhivi, preuzimati arhivsku građu (Žumer, 2009). Značaj stvaralaca arhivske građe i hijerarhijski ustroj je osnovni preduslov svakog vrednovanja. Na svakoj razini potrebno je razraditi kategorizaciju stvaratelja. Ta analiza mora obuhvatiti funkciju, nadležnost i djelatnost pojedinih stvaratelja, uključujući i hijerarhijsku povezanost. Kao rezultat takve analize treba dati i prikaz značenja gradiva, koje nastaje djelovanjem pojedinih stvaratelja (Bakić, 2014).

3 Zaključak

Arhivska služba Bosne i Hercegovine, u protekle dvije i po decenije, suočavala se sa mnogobrojnim aktuelnim pitanjima vrednovanja arhivske građe. U cilju adekvatnog djelovanja, a zahvaljujući stručnoj angažiranosti arhivista iznalazena su odgovarajuća rješenja u postupku vrednovanja arhivske građe. Međutim, još uvijek smo daleko od konačnih rješenja u segmentu valorizacije građe u tranzicijskom periodu, budući da su isti još uvijek aktuelni. Vrednovanje, kao krucijalni faktor uspješnog upravljanja i zaštite mora biti prioritet arhivske službe Bosne i Hercegovine, a kojem značajan doprinos mora svakako dati i Komisija za zaštitu arhivske građe, formirana pri Arhivističkom udruženju Bosne i Hercegovine. Na taj način, uključivanjem svih sudionika od arhivista, stvaralaca građe, uz postojeću zakonsku regulativu, pitanje vrednovanja navedene građe možemo uspješno zaokružiti.

Iz navedenog je vidljivo u kolikoj mjeri arhivska služba i arhivisti Bosne i Hercegovine moraju biti agilni, da prate i hvataju korak sa tranzicijskim tokovima, ali i evropskim standardima, da markiraju probleme, ali i da nude adekvatna stručna rješenja za iste. Ono što nije dobro ogleđa se u činjenici da se arhivska služba Bosne i Hercegovine u proteklom periodu nije dovoljno stručno profilirala i kadrovski ojačala, a što se u konačnici reflektuje na vrednovanje, ali i zaštitu arhivske građe. Najočitiiji

2. Nešto kasnije donosen je i *Zakon o tržištu vrijednosnih papira* (2008). Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 85.

3. To su: dionice, obveznice, certifikati (izdati na duži rok od godinu dana), ostali vrijednosni papiri dugoročnog karaktera, ugovor o investiranju na temelju kojeg se mogu od trećih osoba pribavljati sredstva, druga prenosiva isprava o investiranju, drugo pravo utvrđeno kao vrijednosni papir propisima Komisije za vrijednosne papire u Federaciji Bosne i Hercegovine.

problem se ogleda u činjenici da vrednovanje arhivske građe, te njeno preuzimanje i zaštita nisu provedeni sistemski na nivou arhivske službe Bosne i Hercegovine, već samo u pojedinim arhivima. Samim time su i rezultati na ovim poljima različiti, od arhiva do arhiva. Stoga bi u narednom periodu arhivska služba, putem Arhivističkog udruženja i komisija, morala napraviti iskorak na planu zajedničkog nastupa u vrednovanju arhivske građe, u smislu ujednačavanja pristupa, načela i kriterija vrednovanja, ali i kategorizacije stvaralaca. Tako bi ovo važno stručno arhivističko pitanje bilo adekvatno zaokruženo, na nivou arhivske službe Bosne i Hercegovine.

Literatura

- Bakić, Mile (2014). *Valorizacija arhivske građe*. Cetinje.
- Kožar, Azem (2008). Vrednovanje arhivske građe, o ratnim zbivanjima u zemljama u tranziciji. U: *Atlanti*, str. 318. Trst: International Institute for Archival Science.
- Kožar, Azem, Balta, Ivan (2010). *Pomoćne historijske znanosti i arhivistika*, Tuzla.
- Pravilnik o odabiranju arhivske građe iz registraturnog materijala* (2009). Službene novine Tuzlanskog kantona, br. 16.
- Pravilnik o posredovanju u poslovima s vrijednosnim papirima* (2009). Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 34.
- Uredba o organizovanju i načinu vršenja arhivskih poslova u organima uprave i službama za upravu u Federaciji Bosne i Hercegovine* (2003). Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 22.
- Uredba o organizovanju i načinu vršenja arhivskih poslova u pravnim licima u Federaciji Bosne i Hercegovine* (2003). Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 12.
- Uredba o organizovanju i načinu vršenja arhivskih poslova u pravnim licima i organima uprave u Federaciji Bosne i Hercegovine* (2003). Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 12., i 22.
- Zakon o arhivskoj djelatnosti Tuzlanskog kantona* (2000, 2011). Službene novine Tuzlanskog kantona, br. 15, br. 13.
- Zakon o arhivskoj djelatnosti Unsko-Sanskog kantona* (1999). Službene novine Unsko-Sanskog, br. 6.
- Zakon o komisiji za vrijednosne papire* (1998). *Zakon o tržištu vrijednosnim papira* (2008). Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 39.
- Zakon o tržištu vrijednosnim papira* (2008). Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 85.
- Zakon o vrijednosnim papirima* (1998). Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 39.
- Žumer, Vladimir (2009). Valorizacija arhivske građe u Sloveniji. U: *Arhivska praksa*, br. 12, str. 17, 33.

SUMMARY

Archival Service of Bosnia and Herzegovina, in the past two and half decades, faced many current issues of appraisal of archival material. In order to adequately take action, and thanks to the professional commitment of archivists we found the appropriate solutions in the appraisal of archival material. However, we are still far from final decisions in the field of appraisal of material in the transition period, since it is still current. Appraisal, as a crucial factor in the successful management and protection must be a priority of archival service of Bosnia and Herzegovina, and where a significant contribution shall certainly be given by the Commission for the protection of archive material, formed in the Archival Association of Bosnia and Herzegovina. From the above it can be seen to what extent the archival service and archivists of Bosnia and Herzegovina must be agile, to follow and catch up with the transition flows, but also to European standards, to mark the problems, but also to provide adequate professional solutions for them. The fact is that the archival service of Bosnia and Herzegovina in the past period was not sufficient scientific profiled and remained understaffed, which is ultimately reflected in the appraisal, but also the protection of archival material. The most obvious problem is reflected in the fact that the appraisal of archive material, as well as its taking over and protection are implemented systematically at the level of the archival service of Bosnia and Herzegovina, but only in certain archives. Therefore, the results in these fields range from archive to archive. Therefore, in the coming period archive services through archival associations and the Commission, should make a step forward in terms of a joint approach in the appraisal of

**Omer ZULIĆ: Specifičnosti vrednovanja arhivske građe u Bosni i Hercegovini u tranzicijskom periodu,
95-102**

archival material, in terms of equal access, the principles and criteria of appraisal and the categorization of owners. Thus, this important professional archival question must be adequately rounded at the level of the entire archival service of Bosnia and Herzegovina.

Typology: 1.02 Review Article

Submitting date: 27.03.2015

Acceptance date: 09.04.2015